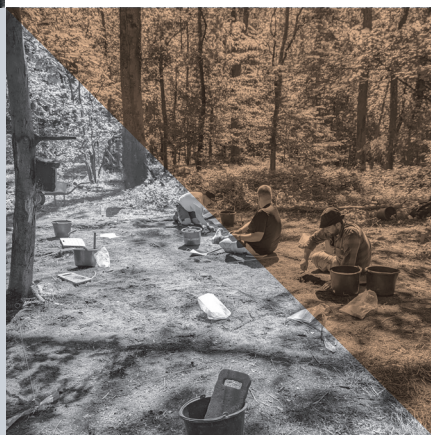
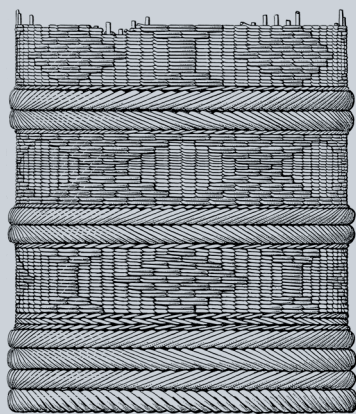
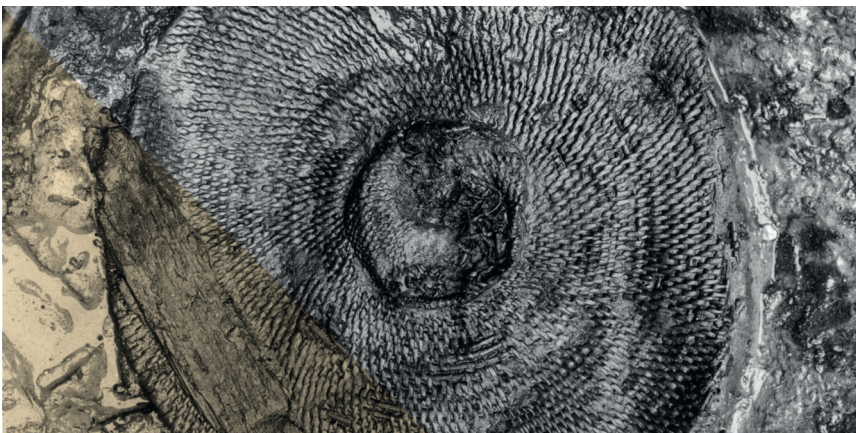

ARKÆOLOGISK FORUM

50 · 2024

INDHOLD · 50 · 2024

FaF – et arkæologisk aktiv igennem 27 år Ulla Odgaard	4
Må befrielsen aldrig komme – en kommentar til Andres Dobats debatindlæg "Befrielsens øjeblik" Esben Aarsleff	12
Privatisering af arkæologien vil skade studerende og fagets kvalitet Andreas Schäfler	18
Privatisering eller Kaos? – tanker afledt af Dobat i Arkæologisk Forum nr. 49 Kristoffer Buck Pedersen	22
Fremtidens fortidskunstforskning Kvantitative tilgange til mesolitisk ornamentik* Lasse Lukas Platz Herskind	26
Kurven fra Vorbasse Mette Palm	40
Arkæologiske fund af kurve – og et par flettede fiskeruser Steen Hedegaard Madsen	48

*) Peer reviewed

Privatisering eller Kaos?

– tanker afledt af Dobat i Arkæologisk Forum nr. 49

Abstract

Privatisation or Chaos? – Thoughts derived from Dobat 2023 in Arkæologisk Forum no. 49

In Arkæologisk Forum no. 49, Andres Dobat suggested that for the benefit of professional development and research development-led archaeology in Denmark ought to be commercialised (Dobat 2023). Several problems concerning Dobat's suggestion are pointed out in this reply, including the fact that it would be inappropriate for developers and that it would create uncertainty about the fate of archaeological artefacts. Instead, this reply suggests that efforts should be made to ensure that archaeological museums are better funded to ensure the development of the profession and the necessary research.

Kristoffer Buck Pedersen

Med jævne mellemrum kommer medlemmer af den til enhver tid siddende politiske opposition med kritik af den bygherrefinansierede arkæologi i Danmark. Hvorfor skal et medlem af min lokale vælgerforening betale for en udgravning? Arkæologi er jo bare et økonomisk tag-selv-bord for de danske museer! Det skriger på en privatisering! Den debat er vi vant til, og den bliver behandlet sagligt af både de arkæologiske museer, Slots- og Kulturstyrelsen (SLKS) og Organisationen Danske Museer (ODM).

Men det er nyt, at vi inden for faget nu også begynder at debattere den økonomiske model bag arkæologien i Danmark. Med tanke på, at vi har haft den nuværende finansieringsmodel i over 20 år, er det på tide at gøre status og vurdere, om det vil være bedre at gøre tingene anderledes.

Der er stadig nogle, der kan huske, hvordan det var før "Den Nye Museumslov" trådte i kraft i starten af dette årtusinde.

Dengang var arkæologiske sager delt op efter, om bygherren var offentlig eller privat. De private skulle finansieres af Rigsantikvarens Arkæologiske Sekretariat, der altid havde for få penge. Det gav nogle skrabede udgravninger med begrænsede midler til efterbearbejdning og arkæologer, der ikke engang fik arbejdstøj udleveret. Alt dette rådede museumsloven og tilslutningen til Valletta-konventionen bod på. De sidste godt 20 år har arkæologien i Danmark gennemgået en professionalisering, der er uden sidestykke; udgravningerne er blevet bedre, arbejdsmiljøet er blevet bedre og forskningen er blevet bedre.

Grundlæggende er jeg tilhænger af, at den lovpligtige arkæologi hører hjemme hos de statsanerkendte museer. Museerne er permanente, kulturbærende institutioner, der forpligter sig til at opbevare genstande og data fra udgravninger. Hvis de kommercielle aktører i fremtiden enten skal aflevere de udgravede genstande til et museum, eller – *God forbid* – de ikke skulle ende i et museums samling, ville det gå ud over overblikket og bevaringen af vores kulturarv.

Men jeg er ikke blind for, at der er en række udfordringer med vores model, hvor løsningen kan være at lade sig inspirere af udlandet.

Tilgængelige data

Det altoverskyggende problem er at sikre, at det nu også er ny viden, som vi graver frem af mulden, og at sørge for at udgravningerne fører til forskning og publikationer. Selvom data skal være frit tilgængelige, er det, som Dobat i sin

artikel i forrige udgave af Arkæologisk Forum (Dobat 2023), fremhæver, stadig et problem at tilgå de data, som de enkelte museer "råder" over. Dette gælder især de naturvidenskabelige data (der i parentes bemærket bliver leveret af en række eksterne aktører). Der er tiltag i gang for at sikre tilgængeliggørelsen af disse data. Men i forhold til debatten er det også vigtigt at fremhæve, at ODM sammen med de arkæologiske museer har lavet et forskningscharter, der netop skal sikre fri adgang til data fra arkæologiske udgravninger på tværs af museer og universiteter (ODM 2022). Tilgængeliggørelse af data vil ikke være et problem, der automatisk bliver løst ved, at man overgår til kommerciel arkæologi. Problemet er strukturelt, og kan sagtens løses ved, at dem, der bestemmer – altså SLKS – tager ansvaret på sig og sørger for, at museerne har ordentlige systemer, hvor disse data kan opbevares, i stil med dem Dobat nævner.

Konsekvenserne ved at overgå til kommerciel arkæologi i Danmark vil være store. Og det vil især ramme den enkelte byherre, hvorfor det vil være tvivlsomt, at der kan findes politisk opbakning til det.

Tid & Penge

De to vigtigste problemstillinger for bygherrer i forbindelse med arkæologiske udgravninger er i prioriteret rækkefølge: tid & penge. Og en kommerciel arkæologi vil påvirke begge negativt.

Det nuværende system er både smidigt og billigt. En håndfuld medarbejdere i SLKS sørger for at godkende og kvali-

ficere museernes indstillinger inden for en overkommelig periode, og museerne kan uden forsinkelse udføre undersøgelserne, så bygherren kan komme i gang med sit projekt.

Ved en kommerciel arkæologi skal der ved hver undersøgelse laves et udbud. Det har opsættende virkning, og det kræver at SLKS tilføres ekstra ressourcer og kompetencer. Ved en ukompliceret sag, hvor der først skal laves en prøvegravning og dernæst en udgravning af et indstillet areal, vil det skønsmæssigt betyde en forsinkelse på 4-6 måneder med udbudsrunder og kvalitetssikring. En periode, hvor både bygherre og de arkæologiske virksomheder vil være i et informationsløst limbo.

Museernes økonomi

I modsætning til hvad de fleste tror, er arkæologisk ansvar ikke godt for museers økonomi. Vi skal udføre sagsbehandlingen og i nogle tilfælde prøvegravninger for egen regning. Der er ikke et særskilt statsligt tilskud, der dækker udgifterne til dette – på trods af, at det er en lovpligtig opgave. Måske vil det igangværende arbejde med at reformere de statsanerkendte museers tilskudsmodeller fremover tilgodese de arkæologiske museer på dette område, men det ved vi ikke endnu¹.

Arkæologiske museer skal hvert år levere en arkæologisk regnskabsnote til SLKS. Den dokumenterer, at udgiften til arkæologi tærer på museernes økonomi.

Ved en privatiseret arkæologi vil dette ikke være muligt, og regningen til bygherre vil vokse markant.

Dobat nævner at overheadet – eller administrationsbidraget, som vi formelt kalder det – der er en del af den arkæologiske timepris, er en indtægt for museet. Det ville det måske også være, hvis museerne havde et lige så højt overhead som for eksempel universiteternes 44 %. Men hvis man går det efter i sømmene, viser det sig, at det reelt er en udgift for museet.

Ifølge gældende vejledning kan et museum lægge 25 % oveni de faktiske lønudgifter, der skal dække en række afledte udgifter til den arkæologiske opgave. De 25 % blev fastlagt for mere end 20 år siden, hvor der naturligvis ikke blev taget højde for den udvikling faget har gennemgået siden. Udgifter vi i dag har til software, GPS, droner, computere til alle, telefoner til alle, kontorpladser, fundhåndtering m.v. er noget, der udhuler den arkæologiske økonomi. Og kronen på værket er Rigsrevisionens krav om, at et udvalg af de arkæologiske regnskaber hvert år skal gennemgås af en ekstern revisor – for museets egen regning, vel at mærke.

Hvis vi i stedet kigger mod Norge, hvor den lovpligtige arkæologi også er tilknyttet museerne (fem museer på et areal, der er ni gange større end Danmark) har de variable overhead på op til 100 %. Og i det kommercielle Sverige er det de individuelle firmaer, der selv sætter deres overhead. For man kan ikke drive en forretning baseret på en indtjening på 25 % af timeprisen. Overvej hvad det vil gøre for håndværkeres timepris, hvis de kun havde 25 % overhead.

Vejen frem

Jeg hilser debatten velkommen. Dobats artikel har mange gode pointer og særligt udviklingsområdet omkring Faro-konventionens inddragelse af øvrigheden bør være en ledestjerne for os. Valetta-konventionen, som Museumsloven fra 2002 bygger på, understreger, at udgravninger udelukkende skal foretages af uddannede arkæologer. Dette var et brud med den lange danske tradition for at samarbejde med frivillige. Faro-konventionen understreger netop, at det er i mødet mellem faglighed og lægfolk, at kulturarv skabes og finder sin relevans.

Men jeg synes, at vi i første omgang skal arbejde for at sikre, at den nuværende model virker bedst muligt. Økonomien i den lovpligtige økonomi låser museerne i en situation, hvor det ikke er muligt at udvikle faget. Uden et passende overhead er det ikke muligt at efterudanne vores arkæologer ordentligt. Dette kan blive et stort problem i fremtiden, da universiteterne ved den seneste reform bliver skåret drastisk, hvilket formentligt betyder en forringet kandidatuddannelse og måske oprettelse af erhvervskandidatuddannelser.

Referencer

Dobat, A.S. 2023: Befrielsens øjeblik. Kapitel 8-arkæologiens kommercielle fremtid. *Arkæologisk Forum* 49, 4-21.

ODM 2022: *God skik for adgang til og anvendelse af arkæologiske data og afledte analyser*. https://www.dkmuseer.dk/wp-content/uploads/2022/08/Pkt.-8-God_data_skik_final_dansk_24.5.22.pdf (tilgået 29.04.2024)

Og så er der forskningen og selve fagets udvikling, der faktisk er inkluderet i Valetta-konventionens tekst, men ikke i økonomien i dansk kapitel 8-arbejde. Udgravninger skal tilvejebringe ny viden. Ny viden er baseret på forskning. Men når der ikke følger midler med, er forskningen overladt til museernes interne økonomi eller til eksterne fonde og puljer. Hvis det ikke er muligt at få fondsmidler til at forske i udgravninger, kan man ikke vise, at der er tale om ny viden.

Vejen ud af denne catch 22 er naturligvis, at en del af den arkæologiske forskning også skal finansieres af den bygherrefinansierede arkæologi. Forskning er mange ting: fra korte artikler til afhandlinger og monografier. Men det væsentlige her er, at resultaterne af udgravningerne sættes i relation til den viden, der er på området i forvejen, og at det gøres tilgængeligt som publikationer. I Sverige er dette sat i system, og det er en del af det, som bygherrer betaler for i forbindelse med udgravninger. Så privatiseret arkæologi er ikke kun skidt.

^{1:} *Artiklen er afleveret, inden den nye museumsreform blev vedtaget og præsenteret.*

Forfatteroplysninger:

Kristoffer Buck Pedersen
Afgående kulturarvschef på Museum Sydøstdanmark. Fra 1. august chef for Miljøarkæologi og Materialeforskning på Nationalmuseet

ARKÆOLOGISK FORUM

Redaktion

Anna Beck (ansvarshavende redaktør)

Jette Rostock

Kamilla Ramsøe Majland

Mette Palm

Ole Thirup Kastholm

Signe Lützu Pedersen

Stefanie Langaa Jensen

Line Lerke

Louise Søndergaard

© Forfatterne og Arkæologisk Forum

Artikler, indlæg og billeder må ikke gengives i nogen form uden skriftlig tilladelse fra redaktionen eller forfatterne.

Skriv til Arkæologisk Forum

Arkæologisk Forum modtager gerne bidrag.

Kontakt redaktion@archaeology.dk

Peer review

Artikler, som indeholder forskningsbidrag, bliver som udgangspunkt peer reviewed.

Abonnement

Oplysninger om abonnement eller medlemskab af FaF findes på

www.archaeology.dk

Forsideillustration

Billederne stammer fra dette nummer side 19, 44 og 58.

Udgiver

Arkæologisk Forum udgives af FaF –
Foreningen af Fagarkæologer

Grafisk tilrettelægning

Bente Stensen Christensen

Tryk

Stibo Complete

Oplag 210 stk.

ISSN 1399-5545

Foreningen af
Fagarkæologer
faf@archaeology.dk
www.archaeology.dk

Arkæologisk Forum er et fagligt tidsskrift, der har til formål at bidrage aktivt til fagets udvikling og fremtid ved at sætte det arkæologiske fag ind i en større sammenhæng – både videnskabeligt og samfundsmæssigt.

Arkæologisk Forum ønsker at etablere et sted og en kontekst, hvor faglige diskussioner kan finde sted.

I hvert nummer vil læseren blive mødt af en bred vifte af artikler – en mosaik, hvor delene tilsammen danner et aktuelt og mangfoldigt billede af videnskaben arkæologi, og hvor fagets dynamiske samspil med andre videnskaber, det politiske rum og det omgivende samfund træder klart frem.

Arkæologisk Forum udgives af Foreningen af Fagarkæologer, og henvender sig naturligvis til foreningens medlemmer, men også enhver anden, der interesserer sig for arkæologien samt dens rolle og vilkår i verden i dag.